

Prof. dr. C.J. Rijnvos

CDA-visie op economische groei

De politiek moet proberen de condities voor economische groei te verbeteren en de negatieve gevolgen te voorkomen. Een bespreking van 'Economische groei. Een christen-democratische beschouwing', rapport van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Het rapport kost f 17,-, uitg. Van Loghum Slaterus bv te Deventer.

Economische groei – stijging van het reële inkomen, al dan niet berekend per hoofd van de bevolking – is voor politici een interessant thema, omdat bij hen de gedachte leeft dat zij deze groei op een bepaalde, gewenste wijze kunnen beïnvloeden. Deze idee ligt – weliswaar niet duidelijk uitgesproken – ten grondslag aan het rapport 'Economische groei. Een christen-democratische beschouwing'. Het gaat dan ook om de ontwikkeling van een christen-democratische politieke visie, die de mogelijkheid inhoudt, het economische groeiproces richting te geven. Het steunt nadrukkelijk op politiek sturende ambities, waarbij tevens vanaf den beginne duidelijk is dat met economische groei een politiek-controversieel thema aan de orde is, vooral sinds het einde van de jaren zestig. Tot dan toe werd economische groei nog overwegend kwantitatief beschouwd; het ging eenvoudig om reële inkomensstijging zonder meer.

Sinds het begin van de jaren zeventig is het beeld caleidoscopisch gewijzigd, met als algemeen kenmerk dat sindsdien kwalitatieve groeiaspecten op gevarieerde wijze veel meer gewicht in de schaal leggen. Daarmee werd controversialiteit met betrekking tot economische groei geïntroduceerd. Enerzijds werd groei beschouwd als basis voor welvaart en als zodanig een positief te waarderen aangelegenheid. Anderzijds sorteert zij echter ongewenste effecten en heeft in zoverre een negatieve strekking. Voor de politicus, die meent het groeiproces te kunnen sturen, rijst dan de vraag hoe hij dit positieve en negatieve in kaart kan brengen om vervolgens op basis van het verworven inzicht een wijs beleid te voeren.

In 'Economische groei is een lofwaardige poging ondernomen om vanuit CDA-visie deze vraag te beantwoorden. Het resultaat is een vanuit politiek gezichtspunt boeiend en voortreffelijk geschreven essay; inderdaad 'een politiek-wetenschappelijk document'. De studie nodigt ertoe uit te worden gelezen vanuit de vraag in hoeverre economische groei als controversieel thema aan de orde komt, hoe vervolgens het positieve en het negatieve

---

Prof. dr. C.J. Rijnvos (1931) is hoogleraar algemene economie en openbare financiën aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam en lid van de Wetenschappelijk Raad voor het Regeringsbeleid.

worden beoordeeld en welke beleidsconclusies worden getrokken.

Betrekkelijke aangelegenheid

Groei als positief én negatief fenomeen kwam in het begin van de jaren zeventig vooral met het rapport van de Club van Rome 'Grenzen aan de groei' nogal schokkend aan de orde. Daarbij werden uitputting van schaarse grondstoffen, een eindige energievoorziening, milieubederf en dreigende voedselschaarste met overbevolking aan de orde gesteld. Voor het politieke bedrijf was dit een harde boodschap. De groei moest sterk worden afgeremd of – beter nog – gestopt. Dat was een té scherpe conclusie. Het is echter wel zo dat dat sindsdien genuanceerder en meer vanuit kwalitatief gezichtspunt over economische groei wordt gedacht met een gevarieerde confrontatie van positieve en negatieve aspecten. Daartoe was nodig groei als een betrekkelijke aangelegenheid te aanvaarden. Dat is geheel conform christen-democratische opvattingen. Binnen het CDA 'is economische groei op zichzelf nimmer als een doel beschouwd' (blz. 14), maar als middel voor het realiseren van andere gewenste doelstellingen; in zoverre is groei 'ethisch genormeerd'.

Het gaat hierbij om – in hoofdzaak – vier aangelegenheden. Op de eerste plaats is economische groei nodig ter handhaving en zo mogelijk ter verbetering van de internationale economische positie van ons land. Deze aangelegenheid is met name van belang met het oog op de komende interne markt binnen de Europese Gemeenschap. De commissie plaatst economische groei echter in een mondiale context en maakt daarbij enkele opmerkingen over de verhouding tussen de vrijheid in het kapitaalverkeer en de wisselkoersvorming. Zij spreekt daarbij terecht een voorkeur uit voor 'zo stabiel mogelijke wisselkoersen' (blz. 44), die dan een juiste weergave moeten zijn van de verhouding van de nationale prijsniveaus. Als hieraan wordt voldaan is een vrij grote

mate van vrijheid in het kapitaalverkeer mogelijk en gewenst, vooral ter wille van de economische groei. Zo'n mondiale monetaire ordening is in versterkte mate wenselijk voor de Europese Gemeenschap. Hierbij wordt gepleit 'voor uitbreiding en versterking van het Europese Monetaire Stelsel' (blz. 47), maar concrete voorstellen daartoe ontbreken. Typerend voor het controversiële karakter van economische groei is dat enerzijds de interne markt belangrijke perspectieven biedt voor verdergaande groei, maar deze heeft het karakter van creatieve destructie, in die zin dat traditionele sectoren en bedrijven ermee in een relatief nadeliger situatie kunnen komen. In zoverre kan de interne markt aanleiding zijn tot ernstige regionale en sociale problemen in de toekomst. In dit verband stelt de commissie terecht 'het zogenaamde nieuwe protectionisme' (blz. 56) aan de orde, dat vooral bestaat 'uit subsidies, administratieve en technische belemmeringen, vrijwillige invoerbependingen, een niet onbedenklijke toename van "dumping" en een "discriminerend" overheidsaankoopbeleid'.

Het behoeft niet te worden uitgesloten dat – als blijkt dat de interne markt in bepaalde landen moeilijkheden voor bedrijven en sectoren met zich meebrengt – dergelijke verschijnselen ook binnen de Gemeenschap kunnen optreden: 'De grootste bedreiging voor het succes van de voltooiing van de interne markt vormen de, veelal verholde, protectionistische maatregelen van de lidstaten' (blz. 59). Dat strekke de beleidsmakers wat betreft de economische en de monetaire politiek binnen de Gemeenschap tot lering.

Onderwijs en vakscholing

Ten tweede legt economische groei veel gewicht in de schaal met betrekking tot de toekomstige ontwikkeling van de werkgelegenheid, het onderwijs en de specifieke vakscholing. Reeds spoedig blijkt andermaal het controversiële karakter. Groei vereist doorgaans relatief kapitaalinten-

sieve investeringen, waarmee overwegend technologisch hooggekwalificeerde arbeid werkgelegenheid wordt geboden. Het een en ander verdient in beginsel een positieve waardering omdat hiermee mensen die wat kunnen en wat doen interessante ontplooiingsmogelijkheden worden geboden. Voorts kan Nederland met deze vorm van investeringen zich blijvend rekenen tot de economische hoogontwikkelde landen in de wereld. De medaille heeft echter haar keerzijde. Reeds lange tijd is het werkloosheidsprobleem in ons land geconcentreerd op relatief laaggeschoolde arbeid, zodat de groei slechts in geringe mate tot de oplossing hiervan bijdraagt. Gelet op 'de verdere ontwikkeling van de kennismaatschappij' (blz. 26) in de jaren negentig stelt de groei wel nieuwe en hoge eisen aan onderwijs en vakscholing. Hierbij doet zich als groot probleem voor 'de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt', waartoe de commissie een reeks suggesties doet (blz. 27-30). De ervaring leert dat in een technologisch hoogontwikkelde samenleving onderwijs en vakscholing voortdurend moeten veranderen en als zodanig daarop moeten zijn ingesteld. Dat is – aldus de commissie – duidelijk in onvoldoende mate het geval, waardoor 'de onderwijskwaliteit in een gevarenzone terecht komt', hetgeen leidt tot 'het benadrukken van de absolute noodzaak om de kwaliteit van het onderwijs te versterken'.

Voorts acht de commissie het noodzakelijk dat de mogelijkheden voor herverdeling van arbeid toenemen 'niet in de laatste plaats vanwege het creëren van banen voor langdurig werklozen en de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen en herverdeling van taken binnen huishoudens' (blz. 64). Op de derde plaats gaat de aandacht uit naar de relatie tussen economische groei en de overheidsfinanciën. De commissie laat er geen twijfel over bestaan dat het terugbrengen van het financieringstekort van de overheid en het terugdringen van de collec-

tieve lasten van belang zijn voor groei en werkgelegenheid (blz. 71). Daarom staat zij afwijzend tegenover het uitgavenverhogende plan om te komen tot een algemeen basisinkomen en pleit zij in bedekte termen voor fiscale belasting van de kinderbijslag. Het dominerende probleem met betrekking tot de overheidsfinanciën is de reeds decennialang bestaande groei van de collectieve uitgaven. Hierdoor zijn financieringstekorten van zo'n grote omvang ontstaan, dat de staatsschuld enorm is gegroeid en bijgevolg ook de rentelast. De commissie meent – zonder hier over een strakke norm te spreken – dat aan de verdere opmars van de staatsschuldquote (de staatsschuld als percentage van het nationaal inkomen) een eind moet worden gemaakt 'op straffe van steeds grotere verdringing van de overige uitgaven

---

Aan verdere opmars van de staatsschuldquote moet een einde worden gemaakt.

---

door de voortdurende stijgende rentelasten' (blz. 72). Weliswaar kan deze stabilisatie gelden als motief ter realisering van – waarschijnlijk – het politiek maximaal bereikbare in de komende jaren. Stabilisatie van de schuldquote kon wel als uitgangspunt voor het beleid in de naaste toekomst worden aanvaard, echter met ten minste drie aanvullingen. Ten eerste kunnen dan de rentelasten van de overheid toch nog te sterk stijgen – mede in samenhang met de internationale positie van de gulden – hetgeen een stringenter

ombuigingsbeleid nodig kan maken. Het is opmerkelijk dat de commissie hieraan geheel voorbij is gegaan.

Ten tweede is het nodig er rekening mee te houden dat het nationaal inkomen een nominaal begrip is, zodat het mede door inflatie kan toenemen. Dat kan consequenties hebben voor de ontwikkeling van de collectieve uitgaven, vooral van de ambtenarensalarissen. De commissie besteedt hieraan aandacht, maar trekt niet de voor de hand liggende conclusie dat een stabilisering van de staatsschuldquote als complement stabilisatie van het prijsniveau vereist. Ten derde leidt bij ongewijzigd beleid groei tot inkomensstijging van de overheid, hetgeen gemakkelijk doet concluderen dat een voortgaande toeneming van de overheidsuitgaven zonder veel problemen financierbaar is. De commissie waarschuwt terecht voor zo'n optimisme, maar aarzelt tevens een duidelijke kwantitatieve norm voor de overheidsuitgaven in de komende jaren te formuleren. Dat is geen sterke standpuntbepaling met betrekking tot een verdere sanering van de Nederlandse overheidsfinanciën. Ten vierde gaat het bij economische groei als controversieel thema om de invloed op het fysieke leefmilieu. In het begin van de jaren zeventig – aldus brengt de commissie in herinnering – werden economische groei en milieuzorg als alternatieven gezien. Het ene zou slechts mogelijk zijn ten koste van het andere. Sinds enige tijd kan een genuanceerder benaderingswijze worden waargenomen en de commissie acht dit correct: 'Het is niet juist om de milieuproblematiek als een functie van de groeivoet te beschouwen' (blz. 33).

Vertrouwen in zelfcorrectie

Afgezien van de groei is het fysieke leefmilieu op een onaanvaardbare wijze vervuild en is schoning nodig, waaruit – enigszins vergoelijkend – wordt afgeleid 'dat een krimpende groeivoet geen oplossing biedt voor de zware milieuproblemen, die op ons afkomen' (blz. 36). Het is nodig

– aldus de commissie – het milieubeleid 'op een meer marktconforme leest' te schoeien. Het is moeilijk aan de indruk te ontkomen dat deze gedachtengang nogal optimistisch is. Het uitgangspunt is dat de gehele samenleving op haar milieuverantwoordelijkheid moet kunnen worden aangesproken; dat geldt dan in het bijzonder voor het bedrijfsleven: 'Zelfregulering door het bedrijfsleven, waarbij milieugedragcodes worden ontwikkeld en nageleefd, zal aan belang (moeten) winnen'. Het is de vraag of hiermee niet een iets té groot vertrouwen in een regulerende zelfcorrectie wordt gesteld en waarmee praktisch wordt voorbijgegaan aan het empirische gegeven van de jongste decennia dat luid-optredende milieupresiegroepen in feite problemen hebben signaleerd. Het is moeilijk aan de indruk te ontkomen dat deze realiteit te weinig wordt onderkend met de verklaring: 'Schoner produceren is beter produceren, vanouds en terecht een verantwoordelijkheid voor het bedrijfsleven' (blz. 40). Wordt hiermee niet een iets te gemakkelijk compromis gezocht tussen voortgaande economische groei en zorg voor aanvaardbaar fysiek leefmilieu?

Dit leidt tot een kritische heroverweging van de vraag, die als een rode draad door het gehele rapport loopt: Is – en zo ja in hoeverre – een politieke sturing van het huidige economische groeiproces mogelijk? De commissie stelt deze kwestie aan de orde in haar slothoofdstuk met de vraag naar het beleidsperspectief voor de jaren negentig, waarvoor als uitgangspunt geldt de CDA-constatering 'dat de overheid een toenemende eindverantwoordelijkheid wordt opgedrongen in steeds meer vitale sociaal-economische kwesties' (blz. 86). Het is nodig dit feitelijk gegeven te relateren aan de noodzaak tot gespreide verantwoordelijkheid in de samenleving, hetgeen een afbakening van overheidstaken en zelfregulering vereist. Vanuit dit gezichtspunt kan de politieke bestuurbaarheid van economische groei

worden beschouwd. Voor de Westerse wereld lijkt een technologisch-geavanceerde groei als een voor de politiek autonome kracht te moeten worden aangemerkt. Daarbij is het wel mogelijk de condities ervoor te verbeteren, met name met zorg voor macro-economisch en monetair-stabiele verhoudingen. Tevens kunnen met een bepaalde regelgeving negatieve gevolgen, bijvoorbeeld met betrek-

king tot het milieu, worden voorkomen, respectievelijk geëlimineerd. Het rapport bevat als besluit concrete voorstellen in die richting, die veel belangstelling verdienen.

